

Koós Judith:

EMBERSÉG ÉS EGYETEMESSÉG*

Kitüntetett, ritka esemény tanúi vagyunk: új múzeum nyílik hazánkban, a Hamza Múzeum Alapítvány által létrehozott Hamza Múzeum.

Mindazok, akik az alkotószellem értelmében és erejében, a művészet és tágabb értelemben a kultúra emberséget és egyetemességet jelentő nélkülözhetetlen folyamatában és folyamatosságában biztosak vagyunk, piros betűs, kiemelkedő ünnepnapnak érezzük 1995. július 15-ét, itt a Jászság fővárosában, Jászberényben.

Hamza D.Ákos festőművész, filmrendező (Hódmezővásárhely, 1903 - Jászberény 1993) alkotásai, festményei, plasztikai vesznek körül bennünket a teremben, abban az épületben, mely a művész utolsó idejének boldog otthona, csöndes birodalma, műterme volt. Itt élt mint az általa szeretve tisztelt Jászságnak, Jászberény városának díszpolgára.

A város tehát jól tudta, ki tért vissza földjére, s ki az a világhírű művész, világpolgár, aki művészi életútjának teljes eredményét e városra és a Jászságra hagyományozta. A város és az e célra létrehozott alapítvány méltó módon sáfárkodott e királyi adománnyal.

Képzőművészeti, festészeti pályaképének, életművének eredményéből, mintegy 200 kép és kilenc, egzotikus, dél-amerikai fából formált szoborból, illetve ezeknek válogatott remekeiből jött létre az új múzeum első, állandó jellegű képzőművészeti kiállítása.

E mellett az adományozott hagyaték számos más értékes dokumentumot is tartalmaz hazai, franciaországi, itáliai és dél-amerikai vonatkozásban.

Mi tudjuk ki volt Hamza D.Ákos, de vajon elmondhatja-e hazánkban - és annak határain kívül - mindenki ugyanezt, aki nevét hallja?

Vajon tudják-e általában, mit is jelentenek festészeti alkotásai a kortárs művészetben, és vajon hogyan illeszthetők be nemcsak az európai, hanem az egyetemes művészet áramába, történetébe?

A kérdés több, mint indokolt lehet, hiszen művészünk, rövidebb-hosszabb megszakításokkal az 1920-as évek második felétől, Jászberénybe való végleges hazatéréséig (1989. május), több mint fél évszázadot élt távol hazájától. S bár franciaországi, itáliai tartózkodása közben itthon is dolgozott filmrendezőként, mint festőművész, képzőművészeti munkássága az utolsó évekig szinte teljesen ismeretlen maradt a hazai közönség, de még a szakemberek előtt is.

Pedig diplomáját Budapesten a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán állították ki 1926. június 5-én - közel 70 éve - s mint elnök Glatz Oszkár írta alá. Professzorként, tanáraiként - többek között - Csók István, Réti István, Szablya Frischau Ferenc, Nádler Róbert, Edvi Illés Aladár, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Vaszary János, Lyka Károly, Baransky Job László, Rudnay Gyula nevei eredeti aláírásokban olvashatók oklevelén.

Hamza D.Ákos 1903-ban Hódmezővásárhelyen született. Elemi iskoláit részben Szolnokon végezte, a kecskeméti piarista gimnáziumban érettségizett. A nyári szünidőkben Erdélybe látogat, édesanyja erdélyi származású. Gyermekek és ifjúkora tehát az alföldi tájakon telt el, s a Képzőművészeti Főiskolán több későbbi neves alföldi festő volt évfolyamtársa és barátja. Sohasem felejtette el megemlíteni, hogy nagyapja Hamza Pál néptanító volt Jászberényben, s hogy családi kapcsolatai révén, milyen mélyen kötődik a jászsági tájakhoz, városokhoz.

Diplomája évében (1926) már Párizsban találjuk, ösztöndíjjal, önálló kiállítással itt mutatkozik be először képeivel, 1929-ben, 26 éves korában. Az ösztöndíjból hosszú, több éves franciaországi tartózkodás lett. Párizsban egyre erőteljesebben a tizedik múzsa, a születő filmművészet vonzáskörébe kerül, mint René Clair segítő munkatársa, és válik sok további munkakapcsolat és gyakorlati tapasztalat alapján világhírű filmrendezővé.

Franciaországban készített képei, festményei nem ismeretesek, minden jel arra mutat, hogy elvesztek, elkallódtak. Olaszországi képeiből azonban van alkotása e múzeum birtokában.

* Elhangzott a Hamza Múzeum ünnepélyes megnyitása alkalmából 1995. július 15-én

Filmrendezői pályája során közben hazatér, s itthon igen jelentős filmalkotások jelzik és jegyzik ezirányú munkásságát. Olaszországban két filmet készít az 1950-es években. Innen hívják Brazíliába, ugyancsak filmrendezőként. Különös fordulata a sorsnak, hogy itt is, csak két film rendezése fűződik nevéhez. Mint brazil állampolgár közel négy évtizedes Sao Paulo-i tartózkodása alatt, műtermében bontakozik ki igazán Hamza D.Ákos festői világa.

E képekben a festőművész Hamza D.Ákos művészi kifejezőképességének mélységei és magasságai, színei és fényei, megsejtései és absztrakciói, fegyelmezett geometriája és mozgalmas labirintusai, a különös és sajátos színek érintkezéseiben, találkozásaiiban, átfedéseiben, harmóniákban és ellentétekben, gazdag kifejezésű végtelen belső világa tárul fel a külső világ számára. E kollekció nincs híján a figuralitásnak sem, de művésznél ez messze nem központi kérdés. Ragyogó festőisége bravúros realiztikus képeket is létrehoz. Ugyanakkor képei nem pusztán játékok a színekkel, formákkal, nem valamiféle mindenáron való újabb divatot felmutatható technikai biztonság. Festőművész személyiségében a művészetek több műfaja öltött testet, találkozott és egyesült - hiszen van olyan filmje pl., amelynek díszleteit, kosztümjeit ő tervezte, s ezekkel kapcsolatban mindig volt érdemi meglátása és véleménye.

Egyénisége - a történelmi sorsfordulók és sorsok, műfajok, emberek, országok és földrészek, nagyon is különböző kohójának tüzeiben érett humánummá és humánussá, művészete egyetemessé. Mindezek - tudva-tudatlanul - benne élnek képeiben, ezt sugározzák, közvetítik, immár múzeuma falain és termeiben.

Képei a világ számára 1935-ig szinte ismeretlenek maradtak, s csak az 1950-es római kiállítás után, az 1955 és 1971 között rendezett 7 nagyobb kiállítása tengerentúlon, majd az 1972-es bécsi-párizsi és más tárlatai mutathatták be igazi jelentőségét.

Itthon azonban hosszú évtizedek teltek el úgy, hogy a külföldön élő és alkotó magyar származású művészekről nem kaphattunk híreket. Az 1970-ben megrendezett első ilyen jellegű kiállítás után, az 1982-ben "Tisztelet a szülőföldnek", (Homage a la terre natale) Budapesti Műcsarnokbeli nagy tárlaton, bár több száz külföldön élő és alkotó művész munkáját sorakoztatták fel az épület összes termeiben, - a katalógus tanúsága szerint Hamza D.Ákos nevével nem találkozunk.

Érthető tehát, az 1987-es Jász Múzeumban, Jászberényben rendezett első hazai kiállítása nagy érdeklődést keltett, amikor még "Brazíliában élő magyar festőművész"-ként határozza meg a katalógus címdala.

Ez után már gyorsan peregnek az események. Megérkeznek adományai és ajándékként a festmények első csoportja, a szobrok, majd a többi képek, végül a korábbi rövid látogatás után a végleges jászberényi hazatérés feleségével, Lehel Máriával, a neves, kitűnő tervező művésznővel, az ismert és elismert Lehel Ferenc író-esztéta lányával.

Alig telik el az itthon töltött rövid idő boldog visszatérése, Hamza D.Ákos végleg eltávozik közülünk. Festményeiben és szobraiban azonban most már itt él, itt fog élni múzeuma állandó kiállításán. Velünk van szelleme és művészete abban az alkotásban is, mely mint másműfajú munka, e most megnyíló Hamza Múzeum létrehozása és megalkotása jelent. Most már megállhatunk képei előtt, elmélyedhetünk, elcsöndesedhetünk egy-egy vászon előtt, hiszen ő is a Sao Paulo-i világváros szünet nélküli monoton zaja után, oly nagyra értékelte e város csöndjét és békeségét.

Múzeuma a nagyszerű alkotások válogatásában és rendezésében, elénk tárja a művész személyiségének talán legfőbb vonásait: eredetiségét, emberségét és egyetemességét.

Azt a titkot, melyet most talán inkább csak megsejteni vagyunk képesek, - és nem megérteni -, hiszen mindeddig sem külföldön, sem itthon önálló kiadvány, könyv, monografikus feldolgozás nem elemezte, nem értékelte és nem mutatta be a világnak, a világ művészetében oly jelentőssé váló magyar származású festőművészt: Hamza D.Ákost.

Ezért, az állandó kiállítása és a Hamza Múzeum nagy kulturális tette után, köszönet és elismerés jár mindenkinek, aki bármilyen formában hozzájárult a múzeum megalkotásához és megnyitásához - szeretnék e névsorból most három nevet kiemelni: Tálás László, B.Jánosi Gyöngyi, Bartos Nándor. Legyen következő sürgető célkitűzésünk olyan önálló, könyv formájában megjelenő monográfia megjelentetése, mely Hamza D.Ákos festőművész életművét, pályaképét, az egyetemes művészettörténeti összefüggések és párhuzamok

kontextusában, megfelelően értékelve kívánja bemutatni az érdeklődőknek, hogy e hézagpótló munkával is hozzájárulhassunk Jászberény város világhírének gyarapításához.